

Stichting
“De Samenwerking”,
Bedrijfstakpensioenfonds
voor het Slagersbedrijf

**JAARVERSLAG VERANTWOORD BELEGGEN
2020**

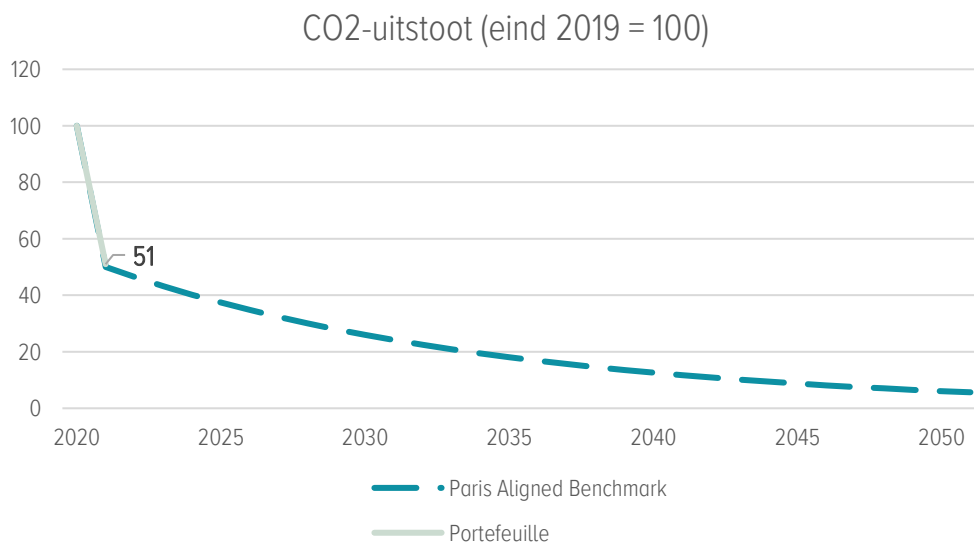

Het positieve maatschappelijke rendement van de impact beleggingen in 2020

Bron: Kempen. Pensioenfonds Slagers investeerde in 2020 circa 58 miljoen euro (2% van het vermogen) in de impact portefeuille. De impact resultaten zijn direct gerelateerd aan de investeringen van Slagers, bijdrage van andere beleggers in de impact portefeuille zijn niet meegenomen. Zie hoofdstuk 4 voor meer informatie.

De beleggingen van Pensioenfonds Slagers halen de klimaatdoelstelling in 2020

Bron: Kempen, ISS. De uitstoot van Co₂ is in 2020 49% lager en daarmee in lijn met de Parijsdoelstelling.

Inhoudsopgave

1.	Terugblik 2020 en vooruitblik	4
2.	Wat wil het fonds bereiken?	5
3.	Bevorderen van een klimaatneutrale economie	6
4.	Positieve bijdrage via impact investing	11
5.	Het voorkomen van negatieve impact	12
6.	Aanzetten tot goed ondernemingsbestuur	15
	Bijlage I: Meer informatie	19
	Bijlage II: Uitsluitingen per eind 2020	20

1. Terugblik 2020 en vooruitblik

In 2016 heeft Pensioenfonds Slagersbedrijf (hierna 'het fonds') voor het eerst een ambitieus duurzaamheidsbeleid gemaakt. Een jaar later, in 2017, werd het beleid ook echt toegepast in de beleggingen. Nu drie jaar later is een evaluatie gedaan van het beleid en de resultaten die zijn behaald. Het bestuur heeft hierna in 2020 een nieuw beleid vastgesteld.

De uitkomst van de evaluatie was als volgt:

- Het financieel rendement is sinds start in 2017 goed. De aandelenportefeuille heeft ruim beter gepresteerd dan verwacht, resulterend in een outperformance van circa 30 miljoen euro sinds start ná kosten. Bedrijfsobligaties presteren in lijn met de verwachting. Impact beleggen is nog te vroeg om conclusies te trekken.
- Het pensioenfonds investeert in bedrijven die duurzamer ondernemen. Dit blijkt bijvoorbeeld uit een forse reductie van de CO₂ emissie van de beleggingen. Ook wordt via de impact pool bijgedragen aan betere banen, duurzamere voeding en duurzame energie. Er wordt dus bijgedragen aan een beter leefbare maatschappij.

Ondanks de goede resultaten wil het bestuur stappen blijven maken. Het fonds heeft daarom een klimaatdoelstelling vastgesteld. Besloten is om de ambitieuze 'Paris Aligned Benchmark' na te streven, wat wil zeggen dat er een zeer forse (50%) reductie van de CO₂-uitstoot van de beleggingen wordt nagestreefd er hierna een jaarlijkse verdere reductie van de uitstoot in lijn met het Klimaatakkoord. Om dit te bereiken is besloten niet meer te beleggen in fossiele brandstoffen (kolenmijnen en oliebedrijven).

Het fonds heeft het IMVB-convenant ondertekend en de meeste vermogensbeheerders hebben inmiddels toegezegd hieraan mee te werken. Daarnaast is het fonds begonnen met het uitwerken van de vereisten van duurzame wet- en regelgeving die gedurende 2021 in werking treedt, de Europese verordening die voorschrijft hoe de financiële sector informatie over duurzaamheid moet vastleggen ('SFDR'). Een uitgebreidere toelichting op relevante wet- en regelgeving is te vinden in het MVB-beleidsdocument.

Wat gaan we in 2021 doen?

Het implementeren van beleggingen zonder fossiele brandstoffen wordt zorgvuldig uitgewerkt zodat dit met behoud van rendement en tegen acceptabele kosten en risico's gebeurt. In 2021 wordt de aandelenportefeuille aangepast zodat de beleggingen in oliebedrijven worden gehalveerd en daarna stapsgewijs worden afgebouwd. Voor de bedrijfsobligaties wordt een nieuwe invulling vormgegeven. Naast uitsluitingen wil het fonds ook een positieve bijdrage leveren door de impact beleggingen te verhogen.

In 2021 gaan we verder met de SFDR-regels. Het pensioenfonds heeft zichzelf geclassificeerd als een belegger die duurzaamheidsaspecten promoot. Deze classificatie brengt specifieke vereisten over informatieverschaffing aan de deelnemer met zich mee. Ook wil het pensioenfonds zichtbaar maken of de beleggingen maatschappelijke schade toebrengen. Ten slotte wil het fonds de deelnemer op toegankelijke wijze informeren over het MVB-beleid.

2. Wat wil het fonds bereiken?

De ambitie van het fonds bestaat uit de volgende onderdelen:

- Het pensioenfonds streeft er naar om (potentiële) negatieve impact op samenleving en milieu te identificeren, mitigeren en voorkomen. Hierbij wordt prioriteit gegeven aan de meest materiële onderwerpen op basis van schaal, reikwijdte en onomkeerbaarheid.
- Daarnaast zet het pensioenfonds zich gericht in om een positief maatschappelijk rendement te realiseren met bijzondere aandacht voor klimaat;
- Per 2050 moeten alle beleggingen klimaatneutraal zijn, in overeenstemming met het door de financiële sector ondertekende klimaatakkoord en het fonds neemt nu al maatregelen om dit te bereiken;
- Het fonds wil een significante bijdrage leveren binnen de impact beleggingen aan de thema's voeding, klimaat, water en arbeid.

Het fonds moet binnen de brede context van MVB keuzes maken welke onderwerpen prioriteit krijgen. Er is besloten het thema Klimaat specifieke aandacht te geven in de breedte van de beleggingen. De impact thema's sluiten goed aan bij het onderwerp klimaat.

3. Bevorderen van een klimaatneutrale economie

Het pensioenfonds wil de transitie naar een klimaatneutrale economie bevorderen door zich als betrokken aandeelhouder op te stellen en binnen de verschillende beleggingscategorieën het inzicht te verbeteren en gericht een duurzaam beleid uit te voeren. In dit hoofdstuk geven we inzicht hoe het pensioenfonds betrokken is en wat het fonds doet binnen de categorieën aandelen ontwikkelde en opkomende landen, (staats)obligaties, vastgoed- en hypotheekbeleggingen.

Het pensioenfonds wil als betrokken aandeelhouder een positieve bijdrage leveren

Voeren van de dialoog door het pensioenfonds zelf

Het pensioenfonds voert via de fiduciair vermogensbeheerder gesprekken met bedrijven om een klimaatneutrale economie te bevorderen. Een voorbeeld hiervan is het Noorse Equinor. Equinor heeft als doel zelf klimaatneutraal te zijn in 2030, in 2050 de CO₂-uitstoot van haar leveranciers en afnemers met 50% te reduceren en, mede via de ontwikkeling van een groot windmolenpark in de zee, de hernieuwbare energieproductie in 2026 te vertienvoudigen. De beloning van werknemers is aan het realiseren van deze doelen gekoppeld. Deze doelen heeft het fonds ondersteund bij de stemming op de aandeelhoudersvergadering. Het volgende doel van de gesprekken is om het doel van Equinor ten aanzien van haar leveranciers en afnemers aan te scherpen van 50% CO₂-reductie in 2050 naar volledige

Wat verstaan we onder het voeren van de dialoog?

Het pensioenfonds voert gesprekken met bedrijven om te laten weten **wat het fonds belangrijk vindt en probeert het fonds een positieve verandering te realiseren**. De gesprekken worden gevoerd namens het pensioenfonds zelf of namens een groep beleggers waar het pensioenfonds zich bij aangesloten heeft. Voorbeelden van dergelijke collectieve engagementinitiatieven zijn het Platform Living Wage Financials (PLWF) en de Climate Action 100+. PLWF is gerelateerd aan arbeidsomstandigheden en ketenbeheer en Climate Action 100+ sluit aan bij de klimaatdoelstellingen van het Klimaatakkoord.

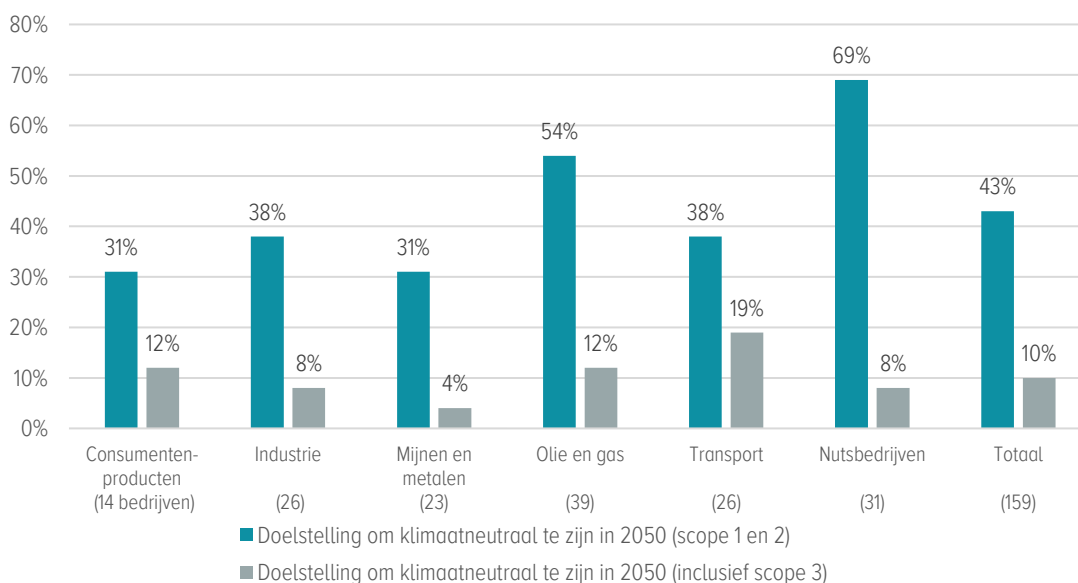
Voeren van de dialoog samen met anderen

Het pensioenfonds is via de fiduciaire vermogensbeheerder samen met andere financiële instellingen aangesloten bij de Climate Action 100+. In dit kader werden in 2020 gesprekken gevoerd met ondernemingen zoals Unilever, BP, Ford, PetroChina, en Eneos Holdings waarin de ondernemingen werden aangemoedigd om hun doelstellingen voor het verminderen van de CO₂-uitstoot op lange, middellange en korte termijn aan te scherpen.

Dit leidde bij Unilever tot de aankondiging dat het ernaar streeft al haar producten in 2039 klimaatneutraal te laten zijn en dat het daarnaast een fonds van € 1 miljard opzet om bijvoorbeeld bossen aan te planten en CO₂ op te slaan. BP, Ford en PetroChina willen klimaatneutraal zijn in 2050, Eneos Holdings wil dit in 2040, naast hun doel om ook beloningen te koppelen aan sociale en milieudoelstellingen.

Wat is de Climate Action 100+?

Een belangrijk initiatief sinds december 2017 binnen Europa is de Climate Action 100+. In dit initiatief gaat een grote groep vermogensbeheerders en eigenaren, waaronder pensioenfondsen, de dialoog aan met ongeveer 160 bedrijven in CO₂-intensieve sectoren om **de opwarming van de aarde te beheersen** en de **transitie te maken richting een klimaatneutrale economie**. Hierbij is het naast het daadwerkelijk ondernemen van actie belangrijk het bestuurlijk raamwerk en de wijze van rapportering bij bedrijven te verbeteren.

Bron: Climate Action 100+.

We zien voortgang in vergelijking met vorig jaar, maar zijn er nog wel veel stappen te zetten. Er wordt gesproken met 159 bedrijven die gezamenlijk verantwoordelijk zijn voor ongeveer 80% van de wereldwijde CO₂-uitstoot. Bijna de helft van deze bedrijven (in 2019 was dit slechts 18%) wil klimaatneutraal zijn in 2050. De meeste bedrijven houden echter zoals zichtbaar in de figuur nog geen rekening met CO₂-uitstoot veroorzaakt door leveranciers of afnemers (de zogenaamde scope 3 uitstoot). Deze uitstoot is wel degelijk belangrijk om uiteindelijk naar een klimaatneutrale economie te bewegen.

Binnen de beursgenoteerde beleggingen bedrijven selecteren die een positieve bijdrage leveren

Het pensioenfonds heeft de ambitie meer in (beursgenoteerde) bedrijven te beleggen die een bijdrage leveren aan de gekozen SDG's. Er wordt al in Europese aandelen belegd waarbij lange termijn

waardecreeatie centraal staat. Voor het overige deel van de portefeuille (aandelen wereldwijd, opkomend en bedrijfsobligaties) wordt in 2021 een verdere invulling onderzocht via SDG-integratie in de benchmark.

Uit onderstaande screening van de ondernemingen waarin het fonds belegt blijkt dat de bijdrage aan SDG 7 'bijdrage duurzame energie' iets hoger is dan de index. Er wordt door het fonds meer bijgedragen aan deze SDG (4,9 miljoen euro omzet gerelateerd aan de SDG) dan de benchmark (2,9 miljoen euro omzet gerelateerd aan de SDG). Helaas is er ook een grote negatieve bijdrage (fonds 77 miljoen bijdrage versus benchmark 55 miljoen bijdrage). Een zeer vergelijkbaar beeld komt uit de meting van SDG 13 'klimaatadaptie'. Daarom zal er stringenter klimaatbeleid worden geïmplementeerd in de portefeuille waaronder reductie van fossiele brandstoffen.

Sustainability Objectives	Portfolio - Attributable Revenues				Benchmark - Attributable Revenues			
	Significant Contribution	Limited Contribution	Limited Obstruction	Significant Obstruction	Significant Contribution	Limited Contribution	Limited Obstruction	Significant Obstruction
Achieving Sustainable Agriculture & Forestry	72	2,106	211	0	39	1,098	4,795	0
Conserving Water	967	6	2,456	0	1,559	16	2,586	0
Contributing to Sustainable Energy Use	4,900	24,274	46,467	76,858	2,930	17,955	99,768	54,745
Promoting Sustainable Buildings	363	38	0	0	360	20	0	0
Optimizing Material Use	74	404	0	0	43	237	0	0
Mitigating Climate Change	4,900	25,502	47,718	76,720	2,931	23,158	101,109	50,574
Preserving Marine Ecosystems	0	0	3,196	0	0	1	22,963	0
Preserving Terrestrial Ecosystems	0	181	2,793	5,770	0	171	26,251	3,874

Bron: ISS. Toelichting: per activiteit van elke onderneming is gecategoriseerd of deze een positieve of juist negatieve bijdrage levert aan de SDGs. De mate van bijdrage is uitgedrukt in omzet (in miljoenen euro's).

Een bijdrage leveren door te beleggen in groene staatsobligaties van ontwikkelde landen

Het pensioenfonds belegt binnen de beleggingsportefeuille in groene staatsobligaties. Deze obligaties worden gebruikt voor diverse milieuprojecten. Een aantal obligaties dient bijvoorbeeld ter financiering van de verduurzaming van vastgoed of groene energiewinning via windmolens of zonnepanelen.

Het fonds streeft naar een allocatie van ongeveer 20% binnen alle staatsobligaties. Per eind 2020 belegt het pensioenfonds 25 miljoen euro van deze portefeuille in groene obligaties (ofwel 23%), wat boven de doelstelling is. De grootste bijdrage van deze obligaties wordt geleverd aan duurzame energieprojecten (46%) en aan verduurzaming van transport (33%).

Wat zijn groene obligaties?

Binnen de beleggingsportefeuille belegt het pensioenfonds in staatsobligaties van veilige landen zoals Nederland, Duitsland en Frankrijk om toekomstige pensioenbetalingen met een bepaalde mate van zekerheid te kunnen betalen. Het kapitaal dat deze veilige landen aantrekken door obligaties uit te geven kunnen zij in principe voor alle doeleinden gebruiken. In het geval van een groene obligatie is de **obligatie uitgegeven om kapitaal aan te trekken specifiek voor milieuprojecten**, gericht op de reducering van de CO₂-uitstoot.

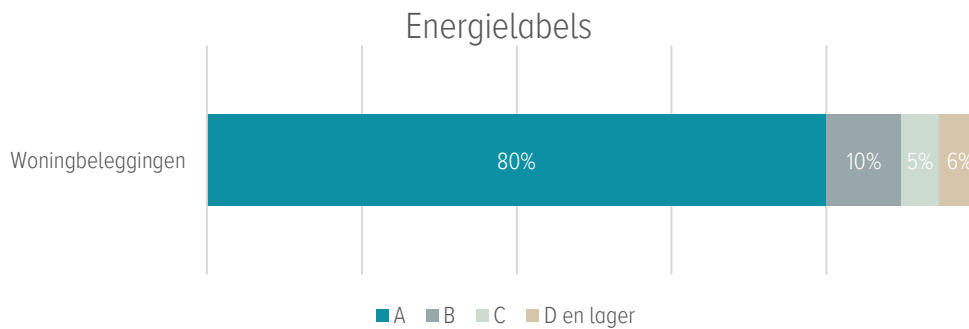
Een positieve bijdrage aan het klimaat leveren door de vastgoedbeleggingen te verduurzamen

De Nederlandse vastgoedfondsen waar het pensioenfonds in belegt zijn duurzame aspecten zoals CO₂-uitstoot, waterverbruik en afvalproductie gaan meten. Via de organisatie GRESB heeft het pensioenfonds inzicht in deze informatie. Het pensioenfonds heeft daarnaast inzicht in de energielabels van de Nederlandse woningen die het fonds verhuurt.

Alhoewel onderstaande informatie over uitstoot een goede stap is zal nog verder moeten worden gewerkt aan de vergelijkbaarheid. Zo zijn Amvest en Bouwinvest grotere fondsen dan CBRE die dus ook meer woningen bevatten. Een goede maatstaf om de relatieve uitstoot te vergelijken moet nog worden ontwikkeld.

Beleggingsfonds	CO ₂ -uitstoot (ton CO ₂ e)
Amvest Residential Core Fund	45.874
Bouwinvest Dutch Residential Fund	49.718
CBRE Dutch Residential Fund	13.374

Bron: GRESB. Amvest en Bouwinvest zijn nog geen belegging maar is wel door het fonds ingeschreven.

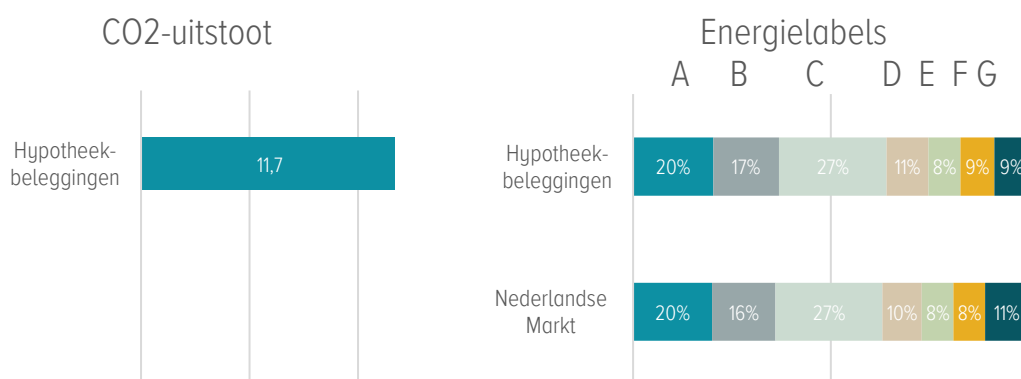
Bron: CBRE

Binnen de hypotheekbeleggingen is de aandacht voor positieve verandering vergroot

Het pensioenfonds vindt het belangrijk om ook met de hypotheek een positieve bijdrage te leveren aan het klimaat. Dit is echter een uitdaging omdat de hypotheekmarkt door de overheid sterk gereguleerd is.

Een positieve bijdrage aan de klimaatverandering wordt bijvoorbeeld gestimuleerd door het aanbieden van duurzaamheidsdepots. Met dit depot kan een consument maximaal € 25.000 of 6% van de woningwaarde (meer) lenen om de woning te verduurzamen. Voorbeelden hiervan zijn het aanbrengen van gevel- en dakisolatie, dubbel glas, HR-ketels, warmtepompen en/of zonnepanelen.

Recent is gestart met het meten van de CO₂-uitstoot per miljoen euro belegd vermogen en met het inzichtkrijgen van de energie labels van de woningen waaraan de hypotheek gekoppeld zijn. Op het moment dat meer kennis en ervaring opgedaan is stelt het fonds concrete doelstellingen op. CO₂-informatie over de markt is bijvoorbeeld nog niet beschikbaar.

Bron: Aegon, ASR

4. Positieve bijdrage via impact investing

Begin 2018 is het fonds gestart met impact beleggingen. Via gespecialiseerde beheerders worden duurzame ondernemingen en projecten gesteund die een positieve maatschappelijke bijdrage leveren naast een marktconform financieel rendement. Specifiek willen wij een positieve bijdrage leveren aan:

- **Schoon water:** toegang tot duurzaam beheer van water en sanitatie voor iedereen (SDG 6)
- **Fatsoenlijk werk:** de creatie van fatsoenlijke banen op basis van eerlijke arbeidsvoorwaarden om armoede uit te bannen (SDG 8);
- **Duurzame consumptie en productie:** om slimmer ‘meer met minder’ te kunnen doen (SDG 12);
- **Klimaatverandering en energietransitie:** een overvloedige beschikbaarheid van schone energie en beperking van de CO₂-uitstoot (SDG 7 & 13).

Hieronder is per SDG samengevat welke bijdrage is geleverd door het pensioenfonds aan de gekozen SDG's. Dit betreft het aandeel van het pensioenfonds in de betreffende impact beleggingen. Indien een bijdrage daalt komt dit doordat nieuwe investeringen zijn gedaan in andere duurzame projecten waardoor de relatieve bijdrage van het fonds is gedaald.

SDG 6	2018	2019	2020
Geschat m ³ water verbruik bespaard over de levensduur van de projecten	1.050.000	787.672	808.047
Jaarlijkse besparing waterverbruik in m ³	0	8.208	16.408
SDG 7	2018	2019	2020
Vermeden CO ₂ emissies in ton (per jaar)	5.438	5.950	5.672
Opgewekte duurzame energie in MWh (per jaar)	6.061	9.641	10.823
SDG 8	2018	2019	2020
Onderbediende consumenten bereikt met financiële diensten	209.611	209.913	741.887
Banen ondersteund	3.170	1.719	1.438
SDG 12	2018	2019	2020
Aantal kleine boeren bereikt via een verstrekte lening	142.597	70.870	68.688
Hectares duurzaam verbouwde grond	123.454	59.494	68.292
% leningnemers met duurzame certificering	74%	83%	88%
Ton vermeden afval	N/A	110	56

Bron: Kempen, impact pool

5. Het voorkomen van negatieve impact

Het pensioenfonds wenst de negatieve impact van haar beleggingen op het milieu of de maatschappij of het risico op waardevermindering te vermijden of te voorkomen. Na een inventarisatie van de belangrijkste (potentiële) negatieve effecten richt het pensioenfonds zich op de landen en/of bedrijven op sanctielijsten, mensenrechten en arbeidsomstandigheden, de gezondheid van de mens en klimaatverandering. Daarnaast beoordeelt het fonds diverse andere negatieve effecten op de beleggingsportefeuille.

Wettelijke uitsluiting van landen en/of ondernemingen

Het pensioenfonds mag niet beleggen in ondernemingen of landen waarvoor een wettelijk besluit tot een handelsembargo door de EU (EU Sanctielijst) of de VN (VN Veiligheidsraad Sanctielijst) is afgegeven. Ook mag niet belegd worden in ondernemingen die betrokken zijn bij de productie, toelevering, distributie of verkoop van controversiële wapens, zoals clusterbommen, landmijnen, nucleaire wapens en biologische en chemische wapens. Het fonds heeft dan ook geen beleggingen in deze bedrijven.

Het mijden van bedrijven die maatschappelijke normen ernstig overschrijden

Het pensioenfonds is van mening dat bedrijven de verantwoordelijkheid hebben om met respect voor de maatschappij te ondernemen. Als een onderneming ernstige negatieve impact heeft veroorzaakt dan kiest het pensioenfonds ervoor deze uit te sluiten van de beleggingen. Hiervoor wordt de UN Global Compact als maatstaf gebruikt. Deze maatstaf wordt volgend jaar uitgebreid naar de OESO-richtlijnen. Ondernemingen die negatief scoren op deze maatstaf moeten doorgaans ook grote kosten maken om de schade te herstellen, veelal ook door juridische claims.

Het fonds heeft geen beleggingen in ondernemingen die de Global Compact ernstig hebben overtreden.

Wat is de UN Global Compact Principles-screening?

Het pensioenfonds bekijkt of een bedrijf betrokken is geweest bij een incident waarbij arbeids- of mensenrechten werden geschonden. Dit leidt tot een Pass, Fail of Watch List score. Een **Fail** betekent dat het bedrijf betrokken is bij controversiële zaken welke op grote schaal schade veroorzaken. Een Watch List score wordt toegekend wanneer het bedrijf betrokken is bij een controversiële zaak welke (nog) niet direct als schending van de Global Compact beoordeeld kan worden, bijvoorbeeld omdat een zaak nog onderwerp is van een gerechtelijke procedure.

Het voorkomen van een negatieve impact op de gezondheid van de mens

Roken brengt ernstige schade toe aan de gezondheid. Het fonds heeft dan ook besloten niet te willen beleggen in bedrijven die betrokken zijn bij de productie, toelevering, distributie en/of verkoop van tabak en tabak gerelateerde producten. Het fonds heeft geen beleggingen in ondernemingen die inkomsten halen uit tabak.

Het voorkomen van een negatieve impact op het klimaat

Om de negatieve effecten van klimaatverandering te voorkomen richt het pensioenfonds zich op drie zaken:

- Het reduceren van de CO₂-uitstoot met als doel uiteindelijk klimaatneutraal te zijn;
- Inzichtelijk hebben wat de blootstelling is naar mogelijke 'stranded assets', en;
- Het vermijden van beleggingen in CO₂-intensieve bedrijven zoals kolenmijnen.

De uitstoot van CO₂ reduceren

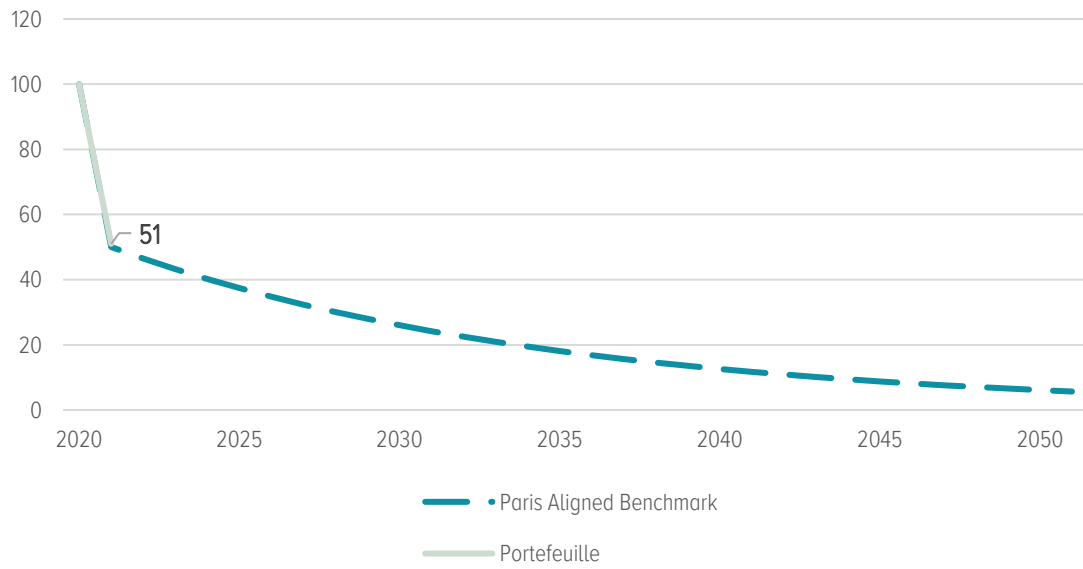
Het fonds ondersteunt de doelstelling van het Klimaatakkoord om de uitstoot van de schadelijke broeikasgassen wereldwijd terug te dringen en daarmee de negatieve impact op het klimaat te beperken en uiteindelijk zelfs te voorkomen. In onderstaande tabel is opgenomen of de ondernemingen waarin wordt belegd transparant zijn over de emissie en hoe de bedrijven presteren ten opzichte van de markt. Uit de tabel blijkt dat de beleggingen van het fonds beduidend minder Co2 uitstoten dan de markt.

	Transparantie bedrijven	Emissie (ton Co2)	
	Aantal / weging	Scope 1&2	Inclusief scope 3
Portefeuille	76% / 85%	48,451	220,188
Benchmark	59% / 84%	94,091	396,523
Vershil	+17% / +0%	-49%	-45%

Bron: ISS.

Het klimaatakkoord gaat er vanuit dat de emissie stapsgewijs moet worden teruggebracht. Daarom is een meting van de Co2 intensiteit hieronder weergegeven. Het doel is om het pad van de Paris Aligned Benchmark (PAB) zoals weergegeven in de figuur te volgen en uiteindelijk klimaatneutraal te zijn in 2050.

CO2-uitstoot (eind 2019 = 100)

Bron: ISS, Kempen

6. Aanzetten tot goed ondernemingsbestuur

Goed ondernemingsbestuur is de basis van maatschappelijk verantwoord beleggen. Het fonds spreekt daaom ook met de uitvoeringspartners en externe vermogensbeheerders van de beleggingsportefeuille over een maatschappelijk verantwoorde uitvoering. Daarnaast wordt gebruik gemaakt van stemrecht bij ondernemingen en de dialoog aangegaan.

Wat is goed ondernemingsbestuur?

Er is bij een bedrijf sprake van goed ondernemingsbestuur **als het bedrijf goed, efficiënt en verantwoord geleid wordt** en er tegelijkertijd verantwoording over het gevoerde beleid afgelegd wordt aan alle belanghebbenden waaronder de eigenaren (in ons geval het pensioenfonds), werknemers, afnemers en de samenleving als geheel.

Goed ondernemingsbestuur bij uitvoeringspartners en vermogensbeheerders

Het fonds beoordeelt of het MVB-beleid van haar uitvoeringspartners en vermogensbeheerders materieel van het MVB-beleid van het fonds afwijkt. Bij een nieuw aan te stellen partij wordt dit expliciet in de beoordeling meegenomen.

Op dit moment is het pensioenfonds in gesprek met de vermogensbeheerders in de beleggingsportefeuille die het meeste vermogen van het fonds beheren om te oordelen of de wijze waarop beheerders invulling geven aan hun MVB-beleid in lijn met het IMVB-convenant en internationale standaarden, en om, indien dit nodig is, de beheerder aan te zetten de gedachte achter het convenant en de internationale standaarden in hun beleid op te nemen. De gesprekken met de overige vermogensbeheerders starten in de tweede helft van 2021. Het pensioenfonds beoogt voor het eind van 2021 de dialogen afgerond te hebben. De tabel hieronder geeft de huidige status van de dialogen weer.

Vermogensbeheerder	Beleggingscategorie	Onderschrijven van UNGP en OESO-richtlijnen	MVB-due diligence*	Stemmen en dialoog	Bieden van herstel en verhaal	Actie bij onvoldoende voortgang van de dialoog
Aegon	Nederlandse hypotheek	Ja, hebben zelf het IMVO-convenant voor verzekeraars ondertekend	Ja	Dialogoog met hypotheeknemers	Ja	Uitsluiting en verkoop
ASR	Bedrijfsobligaties, Nederlandse hypotheek	Ja	Ja	Dialogoog met hypotheeknemers en obligatieuitgevers	Ja	Uitsluiting en verkoop
BlackRock	Liquiditeiten	Ja	Ja	Allebei	Ja	Uitsluiting en verkoop
Insight	LDI, liquiditeiten	Nee, wel van PRI, Climate Action 100+ en CDP	Ja	Dialogoog met tegenpartijen en overheden	Nvt	Uitsluiting en verkoop
Kempen	Aandelen, impact investing	Ja	Ja	Allebei	Ja	Uitsluiting en verkoop
Legal & General	Staatsobligaties opkomende landen	Ja	Ja	Dialogoog met obligatieuitgevers	Ja	Uitsluiting en verkoop
Northern Trust	Aandelen	Ja	Ja	Allebei	Ja	Uitsluiting en verkoop

*Bron: Kempen. *In een 'due diligence'-onderzoek onderzoekt een beheerder de maatschappelijke aspecten van een beleggingsbeslissing, met speciale aandacht voor negatieve impacts.*

Goed ondernemingsbestuur in de beleggingsportefeuille

Het pensioenfonds stimuleert binnen haar beleggingen goed ondernemingsbestuur:

- Als betrokken aandeelhouder via het uitbrengen van stemmen en het voeren van de dialoog met bedrijven waar het in belegt;
- Door bedrijven met goed ondernemingsbestuur te belonen door er (meer) in te beleggen of minder te beleggen in bedrijven met een minder goed ondernemingsbestuur;
- Bij een beperkt aantal bedrijven op te treden als langetermijnaandeelhouder en zeer intensief betrokken te zijn.

Het pensioenfonds oefent als betrokken aandeelhouder invloed uit door te stemmen op aandeelhoudervergaderingen

Bij het uitbrengen van de stemmen staan langetermijnwaardecreatie en het thema klimaat centraal. Dit wil zeggen dat het pensioenfonds naast het aanzetten tot goed ondernemingsbestuur (bijvoorbeeld over het afleggen van verantwoording, bevorderen van transparantie of het voeren van een rechtvaardig beloningsbeleid), ook milieu- en klimaat, arbeidsomstandigheden en mensenrechten belangrijk vindt.

In onderstaande figuur staat hoe vaak het pensioenfonds haar stem heeft uitgebracht in 2020 en op wat voor manier dit gedaan is. Meer details zijn te vinden in bijlage I.

Stemgedrag in 2020¹

	Aantal	Percentage
Northern Trust: Opkomende landen ESG Leaders		
Aantal agendapunten om op te stemmen	7.422	
Aantal keer voor management gestemd	6.388	86%
Aantal keer tegen management gestemd of onthouden van stemmen	925	12%
Aantal keer niet gestemd	109	1%
Northern Trust: Wereldwijd ESG Leaders		
Aantal agendapunten om op te stemmen	7.302	
Aantal keer voor management gestemd	6.171	85%
Aantal keer tegen management gestemd of onthouden van stemmen	404	6%
Aantal keer niet gestemd	727	10%
Kempen European Long term Value Creation		
Aantal agendapunten om op te stemmen	410	
Aantal keer voor management gestemd	376	92%
Aantal keer tegen management gestemd of onthouden van stemmen	34	8%
Aantal keer niet gestemd	0	0%

Er zijn diverse redenen waarom de beheerders tegen het management hebben gestemd. Deze stemmingen betreffen vaak zaken als overnamebeschermingsmechanismen, reorganisaties, vergoedingen van het management en nieuwe aandelenuitgiften. Daarnaast is relatief vaak tegen voorstellen gestemd van andere aandeelhouders die een negatieve impact zouden hebben op het milieu of minder passend zouden zijn bij goed ondernemingsbestuur.

Hieronder staan enkele voorbeelden beschreven waarin het pensioenfonds via de beheerders tegen het advies van het management van ondernemingen in de portefeuille heeft gestemd.

- Op 3 juni 2020 is op de vergadering van Alphabet, Inc. het voorstel vanuit diverse aandeelhouders, inclusief het pensioenfonds zelf via de fiduciair vermogensbeheerder, om een risicocommissie voor mensenrechten op te richten ondersteund. Door voortdurende controverses bestaat er twijfel in hoeverre de bestaande bestuursstructuur van Alphabet volstaat voor een adequaat toezicht op risico's die de technologieën van de onderneming vormen voor de mensenrechten. Het voorstel kon rekenen op significante steun, maar werd niet aangenomen. Alphabet heeft sindsdien initiatieven ondernomen om aan het verzoek tegemoet te komen en stelt zich inmiddels ook proactiever op.
- Op de vergadering van 14 mei 2020 heeft het pensioenfonds voor het voorstel gestemd om klimaatdoelen in lijn met het Klimaatakkoord te bepalen en te publiceren. Equinor ASA zet reeds al goede stappen op dit gebied en het pensioenfonds waardeert alle bestaande initiatieven van Equinor met betrekking tot de vermindering van de uitstoot van broeikasgassen en de aangekondigde ambities voor 2050. Het is echter wel belangrijk nader toegelicht te zien hoe de onderneming haar ambities heeft berekend, zodat gekeken kan worden of deze in overeenstemming zijn met het scenario van een opwarming van de aarde met minder dan 2 °C. Dit heeft het pensioenfonds nader geadresseerd via de dialoog. Sindsdien heeft Equinor verdere

¹ Percentages kunnen door afronding niet optellen tot 100%.

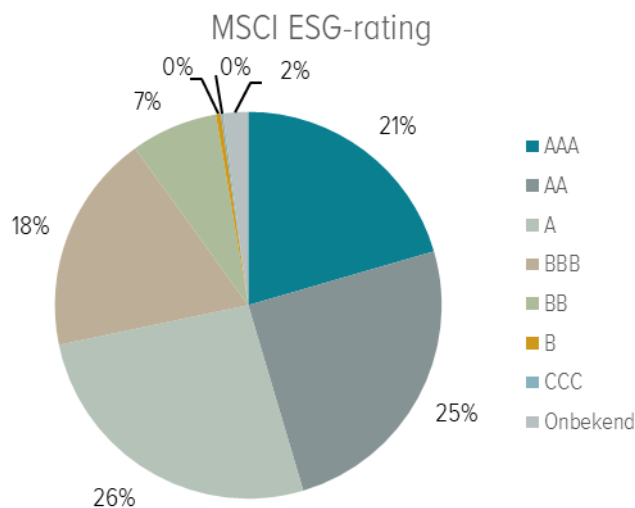
stappen gezet om duidelijke en transparante doelen voor vermindering van de uitstoot te formuleren.

Meer beleggen in landen en bedrijven met een goed ondernemingsbestuur

Binnen een aantal beleggingscategorieën hanteert of gaat het pensioenfonds een ‘best-in-class’ aanpak hanteren. Met een best-in-class aanpak wordt nagestreefd om alleen te beleggen in ondernemingen die goed scoren op het gebied van maatschappelijk verantwoord ondernemen waarbij goed ondernemingsbestuur een belangrijk onderdeel is. De selectie van ondernemingen die goed scoren op MVB-gebied wordt vormgegeven door de selectie van ondernemingen op basis van ‘ESG-ratings’. Binnen deze beleggingscategorieën wordt op basis van de ESG-rating de beste helft van de ondernemingen geselecteerd. Uit onderstaand diagram blijkt ook dat er geen beleggingen zijn in bedrijven met de laagste rating (CCC) en nauwelijks bedrijven met een B rating. Bedrijven met een B rating worden ook uit de portefeuille verwijderd als er geen verbetering wordt getoond.

Wat is een ESG-rating?

ESG staat voor Environmental, Social en Governance, oftewel milieu, mens en goed bestuur. De ESG-rating is een systematiek waarbij een dataprovider (in dit geval MSCI ESG Research) **bedrijven beoordeeld op hun MVB-beleid** en uitvoering en een score (‘rating’) geeft. De rating AAA is de hoogst mogelijke rating, CCC de laagst mogelijke.

Bron: MSCI, Kempen.

Bijlage I: Meer informatie

Meer informatie over uitvoering van het stembeleid en de dialoog die de vermogensbeheerders van het pensioenfonds voeren

Northern Trust:

- <https://www.northerntrust.com/netherlands/what-we-do/investment-management/stewardship/proxy-voting-policies>
- <https://www.northerntrust.com/europe/about-us/corporate-social-responsibility/2019-csr-report>

Op deze websites wordt het stembeleid gepubliceerd en is een kwartaalrapport en jaarverslag van de engagementmanager voor de beleggingsfondsen van Northern Trust, Hermes, te vinden. op de uitgevoerde stemmen, Corporate Governance en het engagementrapport van DWS.

Kempen:

[https://www.kempen.com/nl/asset-management/responsible-investment'](https://www.kempen.com/nl/asset-management/responsible-investment)

Op deze website wordt het jaarverslag van de fiduciaire vermogensbeheerder gepubliceerd inclusief inzicht in de dialoog met individuele ondernemingen (naast inzicht in de collectieve initiatieven).

Bijlage II: Uitsluitingen per eind 2020

Controversiële wapens (clustermunitie, nucleaire wapens en anti-persoonsmijnen)

Bedrijf	Bedrijf	Bedrijf
Anhui Great Wall Military Industry Co	Hanwha Corp	Leidos Holdings
Aryt Industries	Hanwha Engineering & Construction	LIG Nex1 Co., Ltd.
Ashot - Ashkelon Industries	Honeywell International	Lockheed Martin
AVIBRAS INDUSTRIA AEROESPACIAL	Huntington Ingalls Industries	Motovilikha Plants JSC
Bharat Dynamics	Inner Mongolia North Heavy Industries Group	Nabha Power
Boeing Distribution Services	IMI Systems	National Presto Industries
BWX Technologies	Jacobs Engineering Group	Northrop Grumman Corp.
China Aerospace Science And Technology Corporation	Korea Aerospace Industries	NORTHROP GRUMMAN INNOVATION SYSTEMS, INC.
China North Industries Group Corporation	Larsen And Toubro Limited	NORTHROP GRUMMAN SYSTEMS CORPORATION
China North Industries Corporation	Larsen & Toubro Infotech	Poongsan
China Spacesat	L&T Finance	Poongsan holdings
Elbit Systems	L&T Infrastructure	Roketsan Roket Sanayi Ve Ticaret Anonim Sirketi
Fluor Corporation	L&T Shipbuilding	Serco Group
General Dynamics Corporation	L&T Technology Services Ltd	The Boeing Company
HANWHA AEROSPACE CO.		

Global Compact Fail (corruptie en schendingen arbeids-, mensenrechten en milieu)

Bedrijf	Bedrijf	Bedrijf
Barrick Gold	JBS	PT Indonesia Asahan Aluminium
Bayer	Jiangxi Copper Co.	Southern Copper Corporation
Coal India	MMC FINANCE Ltd.	The GEO Group
Construtora Norberto Odebrecht S.A.	NTPC LIMITED	TIGER BRANDS LIMITED
Corecivic	OCP	Tokyo Electric Power Company
Energy Transfer Operating, L.P.	Odebrecht Finance	Vale
Energy Transfer Partners LP	PETROBRAS	Vedanta Limited
Freeport-McMoRan	Petrochina Company	Vedanta Resources PLC
GMK Noril'skiy nikel' PAO	PETROLEOS DEL PERU - PETROPERU S.A.	Wal-Mart
Grupo Mexico	PETROLEOS MEXICANOS	Zijin Mining Group Co.

Tabak

Bedrijf	Bedrijf	Bedrijf
22ND CENTURY GROUP, INC.	GILLA INC.	PT Hanjaya Mandala Sampoerna Tbk
7-ELEVEN MALAYSIA HOLDINGS BERHAD	Globrands Group Ltd	Reynolds American Inc.
A1 group	GODFREY PHILLIPS INDIA LIMITED	SCANDINAVIAN TOBACCO GROUP A/S
AL-EQBAL INVESTMENT COMPANY PLC	Golden Tobacco Ltd	SCHWEITZER-MAUDUIT INTERNATIONAL, INC.
Altria Group, Inc.	Gotse Delchev Tabac AD	SHANGHAI INDUSTRIAL HOLDINGS LIMITED
AMCON DISTRIBUTING COMPANY	HEALTHIER CHOICES MANAGEMENT CORP.	SHEEN TAI HOLDINGS GROUP COMPANY LIMITED
Anhui Genuine New Materials Co Ltd	Huabao Flavours & Fragrances Co Ltd	SHENZHEN JINJIA GROUP CO., LTD.
B.A.T CAPITAL CORPORATION	HUABAO INTERNATIONAL HOLDINGS LIMITED	Shiner International Inc
B.A.T. INTERNATIONAL FINANCE P.L.C.	IMPERIAL BRANDS FINANCE PLC	Shumen Tabac AD
B.A.T. Netherlands Finance B.V.	IMPERIAL BRANDS PLC	SILA HOLDING Plc
BADECO ADRIA d.d. Sarajevo	Indonesian Tobacco Tbk PT	Sinnar Bidi Udyog Ltd
BIZIM TOPTAN SATIS MAGAZALARI ANONIM SIRKETI	ITC LIMITED	Slantse Stara Zagora Tabak AD
Bots Inc	JAPAN TOBACCO INC.	Smokefree Innotec Inc
Bright Packaging Industry Bhd	Jerusalem Cigarette Co Ltd	Societe Ivoirienne des Tabacs SA
BRITISH AMERICAN TOBACCO (MALAYSIA) BERHAD	Jordanian Duty Free Shops PSC	STANDARD DIVERSIFIED INC.
British American Tobacco (Zambia) Plc	JT International Financial Services B.V.	Swedish Match AB
BRITISH AMERICAN TOBACCO BANGLADESH CO. LTD.	Karelia Tobacco Company Inc SA	Taiwan FamilyMart Co Ltd
British American Tobacco Kenya plc	Khyber Tobacco Company Ltd	Tanzania Cigarette Company Ltd
BRITISH AMERICAN TOBACCO P.L.C.	KT&G Corporation	THE WEST INDIAN TOBACCO COMPANY LIMITED
British American Tobacco Uganda	KUK-IL PAPER MFG CO.,LTD	TONGYANGMOOLSAN CO.,LTD
British American Tobacco Zimbabwe (Holdings) Ltd	MAJESTY GOLF & Co.,Ltd	Tri Pack Films Ltd
Bulgartabac holding AD	McColl's Retail Group PLC	TSL Ltd
Carreras Ltd	MEDIGREEN HOLDINGS CORPORATION	TTCM CHINA, INC.
Cat Loi JSC	Miquel y Costas & Miquel, S.A.	TURNING POINT BRANDS, INC.
CEYLON TOBACCO COMPANY PLC	MUDANJIANG HENGFENG PAPER CO., LTD	Tutunski Kombinat AD Prilep
China Boton Group Company Limited	NEW TOYO INTERNATIONAL HOLDINGS LTD	Union Investment Corporation PSC
Coka Duvanska Industrija ad Coka	Nicotiana BT Holding AD	Union Tobacco and Cigarette Industries Company PSC
Compania de Distribucion Integral Logista Holdings, S.A.	Nolato Aktiebolag	UNIVERSAL CORPORATION
CONG TY CO PHAN NGAN SON	NTC Industries Ltd	Vapor Group Inc
CORE-MARK HOLDING COMPANY, INC.	Old Holdco, Inc.	Vapor Hub International Inc
CTO Public Company Ltd	Pakistan Tobacco Company Ltd	VECTOR GROUP LTD.

Duvanska industrija ad Bujanovac	Pazardzhik BTM AD	Veles Tabak AD Veles
Duvanski Kombinat ad u stecaju Podgorica	PHILIP MORRIS (PAKISTAN) LTD	Vien Dong Investment Development Trading Corp
Eastern Company SAE	Philip Morris CR as	VPR Brands LP
ELECTRONIC CIGARETTES INTERNATIONAL GROUP, LTD.	Philip Morris International Inc.	VST INDUSTRIES LIMITED
ESSENTRA PLC	Philip Morris Operations a.d. Nis	Wee-Cig International Corp
EUROCASH SPOLKA AKCYJNA	PT Bentoel International Investama Tbk	Wismilak Inti Makmur Tbk PT
Fyolo Technology Corp	PT Gudang Garam Tbk	Yuri Gagarin AD

Kolenmijnen

Bedrijf	Bedrijf	Bedrijf
Agritrade Resources Limited	Indika Energy Capital II Pte Ltd.	PT Golden Energy Mines TBK
Alliance Holdings GP LP	Indika Energy Capital III Pte Ltd.	PT Harum Energy TBK
Alliance Resource Operating Partners LP	Indo Energy Finance BV	PT Indika Energy Tbk
Alliance Resource Partners LP	Indo Energy Finance II BV	PT Indo Tambangraya Megah Tbk
Altius Minerals Corporation	Indo Integrated Energy BV	PT Indonesia Asahan Aluminium (Persero)
Anhui Hengyuan Coal Industry & Electricity Power Co., Ltd.	Inner Mongolia Yitai Coal Co., Ltd.	PT Trada Alam Minera Tbk
Arch Resources, Inc.	Jastrzebska Spolka Weglowa SA	PT United Tractors Tbk
Banpu Public Co. Ltd.	Jizhong Energy Resources Co., Ltd.	RAG-Stiftung
Beijing Haohua Energy Resource Co., Ltd.	Kuzbasskaya Toplivnaya Kompaniya PJSC	Rhino Resource Partners LP
Bisichi Plc	KyungDong Invest Co., Ltd.	Sadovaya Group
Brickworks Ltd.	Lubelski Wegiel BOGDANKA SA	Sakari Resources Ltd.
Bumi Investment Pte Ltd.	MC Mining Limited	Semirara Mining & Power Corp.
China Coal Energy Company Limited	Mercator Limited	Shaanxi Coal Industry Co., Ltd.
China Coal Xinji Energy Co., Ltd.	Mitsui Matsushima Holdings Co., Ltd.	Shanghai Datun Energy Resources Co., Ltd.
China Qinfa Group Ltd.	Mongolia Energy Corporation Limited	Shanxi Coal International Energy Group Co., Ltd.
China Shenhua Energy Company Limited	Murray Energy Corporation	Shanxi Lanhua Sci-Tech Venture Co., Ltd.
China Shenhua Overseas Capital Co., Ltd.	NACCO Industries, Inc.	Shanxi Lu'An Environmental Energy Development Co., Ltd.
Cloud Peak Energy Inc.	Natural Resource Partners LP	South32 Ltd.
Cloud Peak Energy Resources LLC	New Hope Corporation Limited	Southern Kuzbass Coal Co. PJSC
Coal India Ltd.	New World Resources plc	Southgobi Resources Ltd.
CONSOL Energy Inc.	Old ANR LLC	Tebian Electric Apparatus Stock Co., Ltd.
Contura Energy, Inc.	Park Elektrik Uretim Madencilik Sanayi ve Ticaret AS	The Lanna Resources Public Co., Ltd.
Datong Coal Industry Co., Ltd.	Peabody Energy Australia PCI Pty Ltd.	Washington H. Soul Pattinson and Company Limited

DMCI Holdings, Inc.	Peabody Energy Corporation	Wescoal Holdings Ltd.
Eterna Capital Pte Ltd.	Petmin Ltd.	Westmoreland Coal Co.
Exxaro Resources Ltd.	Pingdingshan Tianan Coal Mining Co., Ltd.	Westmoreland Resource Partners LP
Feishang Anthracite Resources Ltd.	PT ABM Investama TBK	Whitehaven Coal Limited
Foresight Energy LLC	PT Adaro Energy Tbk	Wollongong Coal Limited
Foresight Energy LP	PT Adaro Indonesia	Yancoal Australia Ltd.
Gansu Jingyuan Coal Industry & Electricity Power Co., Ltd.	PT Alfa Energi Investama	Yancoal International Resources Development Co., Ltd.
Guanghui Energy Co., Ltd.	PT Bayan Resources Tbk	Yang Quan Coal Industry (Group) Co., Ltd.
Guizhou Panjiang Refined Coal Co., Ltd.	PT Berau Coal Energy	Yankuang Group (Cayman) Ltd.
Gujarat Mineral Development Corporation Limited	PT Bukit Asam Tbk	Yankuang Group Co., Ltd.
Hallador Energy Company	PT Bumi Resources Tbk	Yanzhou Coal Mining Co., Ltd.
Huadian Power International Corp. Ltd.	PT Dian Swastatika Sentosa Tbk	Zhengzhou Coal Industry & Electric Power Co., Ltd.
Huolinhe Opencut Coal Industry Corp. Ltd. of Inner Mongolia	PT Golden Eagle Energy TBK	

Landen (inclusief sanctielijst)

Land	Land	Land
Belarus	Libya	Sudan
Central African Republic	Myanmar	Syria
Dem. Republic Congo	North Korea	Venezuela
Iran	Russia	Zimbabwe
Iraq	Somalia	
Lebanon	South Sudan	